

# **Dkt. Robert C. Newman, Injili za Sinoptiki, Hotuba ya 9, Tatizo la Sinoptiki**

© 2024 Robert Newman na Ted Hildebrandt

Tunaendelea na kozi yetu katika Injili za Synoptic. Tumeangalia mada sita hadi sasa: Yesu wa kihistoria, historia ya Kiyahudi, utangulizi wa ufafanuzi na aina ya simulizi, uandishi, na tarehe ya injili, mifano, aina ya mifano, injili kama kazi za fasihi, na sasa tunakuja kwenye mada ya saba, ambayo ni tatizo la muhtasari. Kwa hivyo, hebu tuangalie hilo.

Tatizo la muhtasari ni nini? Sinoptiki inamaanisha kutazama pamoja. Injili tatu za kwanza zinafanana sana, kana kwamba zinaangalia maisha ya Yesu kutoka kwa mtazamo mmoja, hasa ikilinganishwa na injili ya Yohana. Lakini pia zina tofauti kadhaa za kutatanisha.

Tatizo, kama linavyoibuliwa kwa ujumla, ni uhusiano gani kati ya injili tatu za kwanza utakaoelezea kinachozifanya zifanane sana na bado ziwe tofauti sana? Tunatarajia ripoti kuhusu matukio ya kihistoria kuwa sawa, lakini historia ya Yesu si ya kawaida. Katika zaidi ya miaka mitatu ya huduma inayohusisha hotuba nyingi ndefu, ni saa chache tu za hotuba zilizorekodiwa, huku mamia wakiponywa, na tunaona kwamba katika mistari kadhaa ya muhtasari, ni uponyaji machache tu uliorekodiwa mmoja mmoja. Uponyaji huo kwa ujumla hutajwa katika injili mbalimbali.

Wale wanaokataa msukumo wa maandiko, msukumo wa injili, wanasema kufanana kunatokana na kunakili na tofauti hizo zinatokana na mabadiliko yaliyofanywa kimakusudi au kwa sababu waandishi hawakuwa wakijuana. Kwanza kabisa, tunachotaka kuangalia ni matukio ya tatizo, na kisha tutafanya kidogo kuhusu historia ya tatizo, na kisha tutatoa suluhisho zilizopendekezwa na kisha kupendekeza ile tunayofikiri inafanya kazi vizuri zaidi. Kwanza, tunaanza na makubaliano ya maneno na kutokubaliana kama inavyopatikana katika injili, na kile nilichonacho hapa kimsingi katika maelezo yangu ni Mfano wa Mpanzi kwa Kigiriki na Mathayo katika safu moja na kisha Marko na kisha Luka, ili uweze kuona kufanana na tofauti hizo.

Sina uhakika kama tunataka kupitia haya yote. Ni zaidi ya ukurasa mmoja na nusu, lakini kwa mfano, mfano unaanza, tazama, mpanzi alitoka kwenda kupanda au kitu kama hicho, na Mathayo na Marko wana neno la kawaida, tazama, mwanzoni, lakini Luka hana. Wote watatu wana kitenzi sawa kabisa, mtu yule yule, wakati uleule, na yote hayo.

Wote wanamwita mpanzi , mpanzi , ingawa labda thee huko ndio tunachokifikiria kama matumizi ya jumla ya kiambatisho dhahiri, na kisha kushughulikia kupanda, kutawanya mbegu, Mathayo anafanya hivyo kwa kiambatisho dhahiri mbele ya kiambatisho chake kisicho na kikomo, na alitumia kiambatisho kisicho na kikomo cha wakati uliopo. Marko hana kiambatisho dhahiri; anatumia kiambatisho kisicho na kikomo cha wakati uliopo, na Luka anatumia kiambatisho kisicho na kikomo cha wakati uliopo kama Marko, lakini kiambatisho dhahiri kama Mathayo, sawa? Na Luka anaongeza kupanda mbegu yake, kwa hivyo kifungu kidogo cha maneno matatu kwa Kigiriki. Kisha yote yanaunganisha kifungu kinachofuata na chi, na Marko ana nyongeza, na ikawa, huku mengine yakiendelea tu, na alipokuwa akipanda, mvua ya spay ndiyo yote matatu yanatumia wakati huo, na mmoja wao anaongeza alipokuwa akipanda, na kisha tunaanza kupata mifano tofauti hapa.

Mathayo, baadhi yake, kijana, itabidi niikaribie ili kusoma Kigiriki hapa. Baadhi yake ilianguka kando ya barabara, na Mathayo ana moja yake ilianguka kando ya barabara, njia hiyo ingefaa pia, na Luka ana moja yake ilianguka kando ya njia, kwa hivyo tutaona kupitia visa kwamba Mathayo anatumia wingi kwa kila kisa, kwa hivyo mbegu fulani, sawa? Marko na Luka wote hutumia aina ya mwakilishi: mbegu moja ilianguka hapa, mbegu moja ilianguka pale, na kadhalika, inaendelea. Naam, nadhani labda haitakuwa mbaya sana, tuseme nini, kujenga kupitia sehemu iliyobaki ya hayo, lakini badala yake, nitakupa muhtasari mfupi tu ambao Henry Alford katika Agano lake la Kigiriki anatoa kuhusu aina hii ya jambo.

Anasema matukio yanayowasilishwa yatakuwa kama ifuatavyo: Kwanza ni labda tutakuwa na maneno matatu, matano, au zaidi yanayofanana, kisha mengi tofauti kabisa, kisha vifungu viwili au zaidi vilivyoelezwa kwa maneno yale yale, lakini mpangilio tofauti, kisha kifungu kilicho katika moja au mawili, na si katika injili ya tatu, kisha maneno kadhaa yanayofanana, kisha kifungu ambacho si tofauti kabisa tu, lakini kinachoonekana kutolingana, na kadhalika, pamoja na kurudiwa kwa mabadiliko yaleyale ya kiholela na yasiyo ya kawaida, mabadiliko, bahati mbaya, na mabadiliko. Kwa hivyo kimsingi, tunaona kitu ambacho kinachanganya sana kinapoangaliwa katika kiwango cha neno kwa neno.

Tunaweza kujaribu kubadilisha ushahidi huu wa hadithi fupi kuwa nambari kwa kutoa takwimu kuhusu tofauti za maneno ndani ya Injili za Synoptic, katika sehemu zile tu ambapo zinaingiliana, na kubainisha marudio ya maneno yanayofanana na tofauti. Makubaliano ya vitenzi yanamaanisha kuwa na wakati mmoja, si karibu mzizi mmoja. Philip Schaff, katika historia yake ya kanisa, anatoa takwimu za hili, na kimsingi anatoa vitabu vitatu, Mathayo, Marko, na Luka, na kisha safu, idadi ya maneno ya kipekee, asilimia ya maneno ya kipekee, na kisha asilimia ambayo injili moja inakubaliana na mengine mawili, na asilimia ambayo inakubaliana na moja kati ya mengine mawili, na yanaonekana hivi.

Marko ana 40% ya maneno ya kipekee, Mathayo ana 56% ya kipekee, na Luka ana 67% ya kipekee. Tulikubaliana na mengine mawili. Marko, katika 22% ya maneno yake, anakubaliana na Mathayo na Luka.

Mathayo, katika 14% ya maneno yake, anakubaliana na Marko na Luka, na Luka, katika 12% ya maneno yake, anakubaliana na Marko na Mathayo. Kisha, anakubaliana na moja ya mengine, lakini hapa, haibainishi ni lipi kati ya mawili mengine linalokubaliana nalo. Marko anakubaliana na moja kati ya hayo 38% ya wakati, Mathayo 30% ya wakati, na Luka 21% ya wakati.

Unachoweza kuona wazi kabisa ni kwamba Marko anafanana zaidi na wengine kuliko wengine wanavyofanana. Kwa hivyo hiyo ndiyo picha unayopata hapo. Ukifikiria kuhusu mpangilio wa matukio, mpangilio wa matukio katika Injili za Sinoptiki ni sawa na unavyoweza kuonekana katika kuchukua Upatano wa Injili kama ule wa Robertson na kuupitia tu na kuona kwamba karibu wakati wote, kila injili ina sehemu zinazofuatana katika Upatano.

Hata hivyo, kuna tofauti kadhaa. Kwa mfano, uponyaji wa mama mkwe wa Petro, sehemu ya 43 katika Robertson, uko katika Mathayo 8, Marko 1, na Luka 4. Uponyaji wa mwenye ukoma, ambao umeorodheshwa katika sehemu mbili, uko mapema kidogo katika Mathayo, lakini uko baadaye katika Marko na Luka. Kwa hivyo, swali lingekuwa, ni lipi hasa Yesu alifanya kwanza? Na sehemu ya jibu ni kwamba hatuna mashine za wakati.

Sawa, kwa hivyo tuna data hapa. Marko na Luka wana mpangilio mmoja, lakini Mathayo ana kinyume chake. Labda, moja au nyingine haziko katika mpangilio wa matukio.

Naam, masimulizi si lazima yawe katika mpangilio wa matukio. Unaweza kutumia mpangilio wa matukio. Masimulizi mara kwa mara hupitia baadhi ya mpangilio wao mkuu wa matukio, na ukitaka, yatatofautiana ili kuchukua mhusika mpya anayekuja na yanaweza kukupa usuli kidogo kuhusu mhusika.

Kisha anaingia katika simulizi. Mhusika anapoacha simulizi, wanaweza kusema jambo fulani kuhusu alichofanya. Kwa hivyo, mtu mwenye pepo, ambaye tutaona jambo fulani kumhusu tutakapofanya kifungu hicho.

Baada ya yeye, anapoanzishwa kwa mara ya kwanza katika simulizi, wanaambiwa kidogo kuhusu jinsi alivyopata njia hiyo. Sio mengi sana, bali ni historia yake tu ambayo watu walikuwa wameacha kujaribu kumzuia. Anapofukuzwa mwishoni mwa simulizi, inasema alikwenda Dekapoli na kuwaambia watu yale ambayo Bwana alikuwa amemtendea.

Kwa hivyo hilo ni jambo la kawaida vya kutosha. Ndani ya simulizi la tukio fulani, wakati mwingine tutaona tofauti. Kwa hivyo, majaribu ya Yesu nyikani, Mathayo, na Luka hutofautiana, kulingana na lipi ni la pili na lipi ni la tatu, ukipenda.

Katika Meza ya Bwana, je, kikombe kilitolewa kwanza katika Luka? Hata hivyo, kuna tatizo la kimaandishi hapo. Na kwa hivyo inaweza kuwa kwamba tunaangalia zaidi ya kikombe kimoja, na mtu yeyote anayejua angalau Seder ya Pasaka ya sasa anajua kwamba, kwa kweli, kuna vikombe vinne katika ibada. Kwa hivyo, ni kipi kati ya hivi ambacho Yesu anatumiwa kama kikombe kinachoonekana katika Meza ya Bwana na baadaye? Sijui.

Baadhi ya matatizo yanayotokea katika kujaribu kutambua kitu kuhusu mpangilio wa matukio katika Injili za Synoptic ni kama kuna tofauti za maandishi, ambazo mara nyingi huwa, ni maandishi gani sahihi. Na kisha, unapokuwa na matukio mawili yanayofanana, ukipenda, je, yanaelezea tukio lile lile, au yanaelezea matukio mawili tofauti ambayo yalikuwa sawa? Kwa mfano, moja ambayo tumetaja tayari lakini hatujasema mengi zaidi ni Mahubiri ya Mlimani katika Mathayo tano hadi saba, sawa na Mahubiri ya Uwandani katika Luka. Naam, mlima si sawa na uwanda, lakini majina hayo yamebuniwa, na baadhi wamependekeza kwamba Yesu alishuka kutoka juu ya mlima hadi mahali tambarare, mahali fulani kwenye mteremko, na hapo ndipo alipotoa mahubiri yake, n.k.

Kwa hivyo, je, ripoti hizi mbili tofauti ni za tukio moja au ni mahubiri yanayofanana katika matukio tofauti? Na tena, bila mashine ya muda, tunawezaje kuwa na uhakika wa njia gani ya kupata hilo? Watafsiri wako wenye msimamo mkali zaidi wanasema utakaso huo wa mahekalu ni tukio moja, lakini moja ya Injili ilikosea mahali pa kuiweka, na unapata aina hiyo ya kitu mara nyingi sana katika maoni ya kiliberali zaidi. Makubaliano katika mpangilio wa matukio ambayo Mathayo na Luka wanakubaliana dhidi ya Marko ni nadra sana ikilinganishwa na michanganyiko mingine, na hii imetumika kubishana kwa suluhisho fulani kwa tatizo la muhtasari. Jambo la tatu la kuzingatia ni mwingiliano na upekee wa maudhui miongoni mwa Injili tatu, na hili linafanywa kwa urahisi zaidi na kile ambacho wanahisabati wanakiita mchoro wa Venn ambapo una miduara miwili au mitatu au minne au mitano, na kwa hili, tuna miduara mitatu, mduara unaowakilisha Mathayo, mduara unaowakilisha Marko, mduara unaowakilisha Luka na unauweka katika njia ambayo miduara hiyo ina eneo ambalo yote mitatu inaingiliana, aina tatu ndogo za vitu kama maua, aina ya petali ambapo viwili vinaingiliana na kisha aina tatu za vitu kama mwezi ambavyo kila mduara hauingiliani, yoyote kati ya mingine.

Na ukiangalia hilo basi, unaweza kuweka nambari ndani yake, na ndivyo nilivyofanya kwa kutumia utafiti wa Tyson wa Ukristo wa mapema kama chati ya aina hiyo, na kwa hivyo katika sehemu ya nje, haya ni mambo yaliyo katika Mathayo pekee, mambo yaliyo katika Marko pekee, mambo yaliyo katika Luka pekee na Tyson hufanya hivyo kwa mistari, ambayo hairidhishi kabisa kwa sababu mgawanyiko wa

mistari, yeyote aliyefanya mgawanyiko tofauti baadaye hauendani sawasawa kila wakati lakini anasema kimsingi, Luka ana mambo ya kipekee zaidi. Ana mistari 500 ambayo haipatikani katika Injili nyingine yoyote. Mathayo ana 280, na Marko ana 50, na kisha yanaingiliana, mwingiliano kamili, yote matatu pamoja, kuna takriban mistari 480 ya hiyo, na kisha Mathayo na Marko wanaingiliana katika takriban 120 mbali na hiyo 480.

Mathayo na Luka huingiliana katika takriban 170, na Marko huingiliana katika takriban 20. Kwa hivyo hiyo ni njia moja ya kuona hili. Alan Barr, katika kazi inayoitwa Mchoro wa Mahusiano ya Synoptic, anafanya hivi kwa rangi na, badala ya mchoro wa Venn, anafanya tu mistari mrefu ambapo una nyekundu, njano na bluu, nadhani ni hivyo, ili kuonyesha tofauti, ambapo Injili tofauti zinaonekana na hukuruhusu kuona ambapo kuna makundi ya hayo na ambapo yameenea na mambo ya aina hiyo.

Mapema kanisani, baba wa kanisa aliyeitwa Ammonius alikuwa amebuni sehemu, ukipenda, na kugawanya kila moja ya Injili katika sehemu. Hatujui ilikuwa mapema kiasi gani; ilikuwa kabla ya Eusebius na Eusebius kuzitumia kujaribu kutuchora ni Injili zipi ziliingiliana, ambapo Injili ziliingiliana nyenzo. Kwa hivyo, alichukua sehemu hizi ambazo Ammonius alikuwa ametengeneza, na akatazama sehemu katika Mathayo na akasema, kwa sehemu hii maalum, je, hii inaingiliana na Marko au Luka? Alifanya hivyo kwa Injili nne, na Yohana pia alifanya hivyo.

Kisha akaweka zile zenye aina hiyo ya mwingiliano katika vichwa vya habari katika orodha. Kwa hivyo, aliunda kile kinachoitwa kanuni za Eusebian, orodha ya Eusebian. Orodhesha moja iliyoorodhesha sehemu zote ambazo Injili zote nne ziliingiliana.

Na kisha kanuni mbili, tatu, na nne, au orodha mbili, tatu, na nne, huorodhesha mahali ambapo sinoptiki tatu ziliingiliana, mahali ambapo Mathayo, Luka, na Yohana waliingiliana na ambapo Marko, Luka, na Yohana waliingiliana. Kisha tano, sita, saba, nane, na tisa zilorodhesha mwingiliano kwa wawili wawili. Kisha, orodha ya mwisho, orodha ya 10A, ni mambo yote yaliyo katika Mathayo pekee, 10B ni mambo yote yaliyo katika Marko pekee, 10C iko katika Luka pekee, na 10D iko katika Yohana pekee.

Naam, unapoangalia orodha hizo, basi ana idadi ya maandishi katika kila moja ya hayo. Kwa mfano, kuna maandishi takriban 74 ambapo Injili zote nne zinaingiliana. Yaani, kila moja ina takriban sehemu 74 zinazolingiliana zote pamoja.

Orodha ya pili ni ile tunayoiita sinoptiki, na zina mwingiliano 111. Zingine ni za watatu: Mathayo, Luka, na Yohana wana mwingiliano 22, na Mathayo, Marko, na Yohana wana 25.

Na uwezekano wa nne hauna. Na kwa hivyo, haupati orodha. Na hiyo ingekuwa Marko, Luka, na Yohana.

Kwa hivyo, itakuwa sifuri ikiwa ungetengeneza orodha yake. Kisha, jambo kama hilo hutokea kwa jozi hizo. Mathayo, Luka ndio orodha kubwa zaidi, 82.

Kisha Mathayo, Marko, 47. Lakini Marko, Yohana, mdogo sana. Luka, Marko, 13.

Luka, Yohana, 21. Na kisha Marko, Yohana hayupo. Kwa hivyo, nikijaribu kufupisha hizo, inaonekana hivi.

Hebu tuone jinsi nilivyofanya hivyo. Sawa, tukiangalia matukio ya upekee unaoingiliana katika orodha hizi, michanganyiko miwili inayowezelekana haonekani kwenye orodha. Mathayo, Luka, na Yohana, kama nilivyosema.

Seti moja ya mbili, Marko na Yohana, pia hazipatikani. Kanuni mbili, tatu, na nne, ambapo mwingiliano ni injili tatu haswa. Unaweza kuona mahali unapopata jina la muhtasari.

Huyo ndiye aliye na hayo yote, na mwingiliano na Yohana, kwa upande mwingine, ni mdogo zaidi. Na kisha, unapoangalia yale yanayotokea katika injili mbili haswa, Mathayo, Luka wanatawala, na Mathayo, Marko ni wa pili. Kitu cha Mathayo na Luka kingekuwa kile ambacho waandishi baadaye wanakuja kukiita Q. Mambo yaliyo katika Mathayo na Luka, lakini si katika Marko.

Muhtasari wa mwingiliano. Karibu Marko yote yanapatikana katika Mathayo au Luka. Mathayo na Luka wana mengi yanayofanana, lakini si Marko.

Kwa hivyo, nyenzo za Q, na hii inayoitwa nyenzo za Q kimsingi ni nyenzo za mazungumzo. Simulizi moja tu, jaribu la Yesu, linaonekana katika hilo. Na kisha Mathayo na Luka kila mmoja ana nyenzo nyingi za kipekee kwa kila mmoja, ilhali Marko hana nyingi za hizo.

Kwa hivyo hiyo ni aina ya mchoro mfupi wa matukio. Una tofauti hizi za kipekee za maneno, ambazo, ukifikiria ni kunakili, basi mtu alikuwa akifanya uhariri mkubwa katika kunakili. Na kisha una suala la mpangilio, na mpangilio kwa ujumla ni sawa kabisa, lakini mara kwa mara, una kitu kilichogeuzwa, kitu cha aina hiyo.

Na kisha tuna haya, ambayo mambo yamejumuishwa, yaliyoachwa nje ili uweze kuona mawazo katika nadharia ya hati mbili ambayo utaangalia, wazo la Q linatoka wapi, ukipenda. Naam, hebu tuchore historia ya tatizo la muhtasari hapa. Kitu fulani cha tatizo kilitambuliwa mara tu injili ya pili ilipoanza kusambaa, labda mapema kama miaka ya 60.

Unapokuwa na injili moja huko nje, watu wanaweza kubishana kuihusu, wapinzani wanaweza kuichukia, n.k. Lakini ukishapata mbili, ndipo watu wanaanza kulinganisha,

na wale ambao ni wapinzani wanaweza kuanza kutumia injili moja dhidi ya nyingine kushambulia Ukristo. Na hilo, kwa kweli, ndilo ambalo jamaa mpagani anayeitwa Celsius, CELSIUS, anafanya katika kazi yake, Akaunti ya Kweli.

Sawa, hilo linasikika kama moja ya mambo unayoyaona karibu na Pasaka kila baada ya miaka michache sasa, au mtu anajaribu kupotosha injili. Mashambulizi ya uzushi dhidi ya Ukristo katika mstari huo, yakiiweka injili moja dhidi ya nyingine, yaliwachochea Wakristo kujaribu kutatua tatizo la muhtasari. Na hapa tutajaribu kuchora baadhi ya majaribio ya hilo.

Kitabu cha kwanza tunachokijua ni Diatessaron cha Tatian, ambacho labda kiliandikwa karibu mwaka wa 170 BK. Utaratibu wa Tatian ni kuandaa kile tunachokiita upatano uliosokotwa. Yaani, anachukua injili nne na kutengeneza simulizi moja bila marudio yoyote ndani yake.

Kwa hivyo, anachagua nyenzo kutoka kwa injili yoyote kati ya nne na kuziunganisha pamoja jinsi anavyofikiri zinaenda. Kwa hivyo, anazichukua akaunti zote na kuzihariri katika simulizi moja. Jambo la pili tunalojua ni Kanuni za Eusebius.

Kwa hivyo, tangu wakati fulani kabla ya yapata mwaka 340, Eusebius alitumia mgawanyiko wa Ammonius lakini akatengeneza orodha ambazo tumezitaja hapo juu. Majedwali haya kisha huonyesha akaunti sambamba. Na katika hati za injili zako nyingi za mapema, una maandishi madogo upande wa kushoto yanayokuambia nambari ya sehemu ya kitu hiki mahususi.

Sehemu hizo ni ndefu kuliko mistari na fupi kuliko sura, ambazo zinakuambia nambari. Na kisha nambari inayokuambia ni Kanoni gani ya Eusebius. Ukijua kanuni zao zinawakilisha nini, basi unaweza kuona mara moja kwamba kuna kufanana mbili na hii.

Na kisha unaweza kwenda kutafuta orodha ya Eusebius, ambayo, kwa njia, imechapishwa mbele ya Agano Jipya la Kigiriki la Nestle. Kisha unaweza kupata sambamba zingine mbili kisha uende kuzitafuta. Kwa hivyo kimsingi ndivyo Kanuni za Eusebius zinavyofanya kazi.

Mjadala wa kwanza mrefu wa kitabu tunaoujua kuhusu tatizo la muhtasari ni Harmony of the Evangelists ya Augustine, iliyoandikwa karibu mwaka 400 BK. Anafanya jaribio la kwanza la kupitia injili kwa tukio na kupendekeza jinsi ya kuzioanisha. Kwa hivyo, kimsingi anaanza imani kwanza na Mathayo na kupitia vifungu vyote katika Mathayo ambapo kuna kufanana. Kisha anajadili kufanana na tofauti na kile angependekeza kuhusu jinsi ya kuoanisha aina hiyo ya kitu.

Kisha anarudi na kuchukua zile ambazo hazilingani na Mathayo na kufanya kitu kile kile. Augustine, kwa kadiri tunavyojua, pia ndiye wa kwanza kupendekeza nadharia

kuhusu jinsi injili za muhtasari zilivyoibuka. Ni toleo la kile kinachokuja baadaye kuitwa Nadharia ya Utegemezi Mfululizo ambapo injili moja imeandikwa. Kwanza, injili ya pili iliyoandikwa inaitumia, na injili ya tatu iliyoandikwa inaitumia mbili zilizopita, kimsingi wazo.

Katika nadharia ya Augustine, Mathayo imeandikwa kwanza, na kisha Marko, inapoandikwa, anaitumia. Na Luka, inapoandikwa, anaitumia zote mbili. Kwa hivyo, ni Nadharia ya Utegemezi Mfululizo ya Mathayo-Marko-Luka.

Muda mfupi baada ya wakati wa Augustine, msiba wa kijeshi na kiuchumi uliikumba Milki ya Rumi. Kusoma na kuandika kulipungua sana. Baadhi wamekadiria kuwa huenda ulikuwa juu hadi 80% kabla ya msiba na chini hadi 5% baadaye kwa kipindi cha takriban miaka 200, kuanzia mwaka 300 hadi 500 BK.

Naam, aina hii ya utafiti, tatizo la sinoptiki, haikuanza tena hadi kipindi cha Matengenezo ya Renaissance. Kwa hivyo, tuna Diatessaron ya Tatian, Canonies Cepheus, Harmony ya Augustine, na sasa tunafikia maelewano ya Matengenezo. Kwa kuanza tena kwa masomo ya kitaaluma ya kibiblia katika Renaissance na Matengenezo, majaribio ya kuoanisha injili yalianza tena, na aina ya kazi ambayo Augustine alikuwa amefanya karne nyingi mapema ilifikiriwa upya.

Tatizo lilikuwa jinsi ya kufanya uamuzi wakati wa kutibu matukio mawili yanayofanana kama tukio moja au matukio mawili tofauti, na ulikuwa na suluhisho tofauti sana. Ikilinganishwa na kile wanabiolojia hufanya katika kuchunguza spishi, ulikuwa na vijiti na vijiti, sawa? Ulikuwa na watu ambao walikuwa na tabia ya kuunda kitu chochote kilichofanana na watu wengine ambao, ikiwa kulikuwa na tofauti yoyote kati yao, walitengwa. Naam, tutaendelea na nadharia za hivi karibuni.

Hizi zilianza karibu mwaka 1780 na zikafika hadi sasa, na ya kwanza kabisa kati ya hizi ni ile inayoitwa injili ya awali au mfumo wa Ur-Evangelium. Ur-Evangelium ni Kilatini tu; ni Kijerumani tu kwa injili ya asili, sawa? Hii ilipendekezwa kwa kujitegemea na Lessing katika miaka ya 1780 na Eichhorn baadaye kidogo. Kimsingi, wazo ni kwamba kulikuwa na injili moja ya asili, Ur-Injili, injili ya asili, na kwa ujumla ambayo ilionekana kuwa ya Kiaramu, na kisha Mathayo, Marko, na Luka wote walitoa nyenzo kutoka hapo na kuzitafsiri kwa Kigiriki.

Kwa hivyo, kufanana kati ya Sinoptiki kunatokana na zote tatu kutumia Injili hii ya Ur-Injili kama chanzo, na tofauti hutokea wanapohariri au kutafsiri injili, injili hiyo ya asili tofauti, nadharia ya Ur-Injili, nadharia ya injili ya awali. Kisha tuna nadharia inayofuata ya utegemezi, ambayo ilikuwa imependekezwa karne moja mapema na Augustine, na sasa imefufuliwa na Hugo Grotius, na katika umbo lake la jumla, una injili moja, na kisha injili ya pili inaitumia, na injili ya tatu inatumia ya pili na ya kwanza. Aina hizi za mifano zilikuwa maarufu sana katika karne ya 19, na cha kufurahisha, kila mpangilio unaowezekana ulipendekezwa wakati huo; Thyssen na



Alfred, katika majadiliano yao, si tatizo kubwa, chora hilo na utoe watetezi wa kila moja ya aina hizo.

Bado inatumiwa leo na baadhi, na nadharia ya utegemezi mfululizo ya Augustinian ndiyo tuliyoitaja hapo awali, Mathayo kwanza, Marko wa pili, na Luka wa tatu. Nyingine ambayo imekuwa na ushawishi mkubwa ni dhana ya Griesbach, ambayo ni Mathayo wa kwanza, Luka wa pili, na Marko wa tatu. Tutarudi na kusema neno moja au mawili kuhusu hilo kuhusiana na tatizo la muhtasari.

Na kisha ya tatu, ambayo labda si ya kawaida sana kuliko zingine, ni utegemezi wa mfululizo wa Markan; Marko kwanza, Luka aliutumia, Mathayo aliutumia, na kisha Luka akautumia zote mbili. Nadharia ya utegemezi mfululizo. Nadharia nyingine ya karne ya 19 ilikuwa nadharia inayoitwa vipande vilivyopendekezwa na Friedrich Schleiermacher. Pendekezo lake ni kwamba kulikuwa na vipande vingi vilivyoandikwa, kwa kawaida hadithi zilizoandikwa, vilivyozunguka katika kanisa la kwanza na kwamba Mathayo, Marko, na Luka kila mmoja alikusanya hivi kwa kujitegemea na kuviweka pamoja katika injili zao.

Kwa hivyo, kwa mchoro, una vipande vingi vidogo hapa juu vyenye mishale inayoelekea chini kwa Mathayo, Marko, na Luka. Wazo linalofanana kidogo linatoka kwa Westcott na Alfred, ambao ni wahafidhina ikilinganishwa na wengi wa hawa jamaa, na kimsingi walikuwa na nadharia ya mapokeo ya mdomo, yaani, kwamba vyanzo vya mdomo viko nyuma ya injili hizo tatu, na walitumia kwa uhuru mapokeo ya mdomo na kuyaandika. Kwa hivyo, ungekuwa na wingu la mapokeo badala ya vipande hivi vidogo vilivyoandikwa vinavyoelekea chini kwa Mathayo, Marko, na Luka.

Kimsingi wanasema kwamba msingi wa kawaida wa muhtasari ni wa mdomo tu. Mitume waliokuwepo wakati matukio yalipotokea waliunganisha mila za mdomo katika masimulizi endelevu yaliyoandikwa, na mila zenyewe zinaweza kuwa zilitoka moja kwa moja kutoka kwa mitume. Kwa hivyo hiyo imekuwa toleo la kihafidhina, angalau kwa njia hiyo maalum ya kuielezea.

Ile ambayo imekuwa ikitawala hadi sasa ni ile inayoitwa nadharia ya hati mbili. Ilipendekezwa na Eichorn, Bernard Weiss, na HJ Holtzman katika karne ya 19, na, tuseme, ni nadharia kuu leo. Wazo hapa ni kwamba Marko alikuwa mmoja wa vyanzo viwili vya Mathayo na Luka, na chanzo kingine kilikuwa chanzo kilichoandikwa ambacho kilikuja kuchukua jina Q katika nadharia hizo.

Kwa kweli kuna mjadala fulani leo kuhusu jina Q linatoka wapi. Wazo la kawaida ni kwamba linatoka kwa chanzo cha Quella cha Ujerumani, lakini inaonekana hilo halijathibitishwa na ushahidi wowote wenye nguvu, hivyo inavutia sana kwamba aina hiyo ya taarifa inaweza kupotea. Haraka sana.

Q na Marko, au wakati mwingine katika baadhi ya mifano yake, Ur- markus , alama asilia, huonekana kama vyanzo, na Mathayo na Luka waliweza kupata vyanzo hivyo vyote viwili, lakini hawakujuana. Kwa hivyo, Mathayo anatumia Q na Marko, na Luka anatumia Q na Marko. Mpango huo ni wa kinadharia kwa sababu hakukuwa na hati yoyote ya Q iliyosalia.

Q pia wakati mwingine huitwa Logia. Hilo lilikuwa neno alilopenda zaidi AT Robertson kwa hilo, kulingana na dhana kwamba hivi ndivyo Papias alikuwa akizungumzia alipozungumzia Logia , ambayo kila moja ilitafsiriwa kadri alivyoweza. Jina lingine linalotumika sana ni chanzo cha msemu. Kama tulivyopendekeza mapema kidogo, mwingiliano wa Mathayo na Luka ambao haujumuishi nyenzo za Marko unaonekana kama maneno yake mengi ya Yesu badala ya masimulizi, kwa hivyo neno hilo likisema chanzo wakati mwingine hutumika.

Kwa kuwa kuna nyenzo fulani katika Marko ambazo ni za kipekee kwa Marko na si katika Mathayo na Luka, baadhi ya watetezi wamesema kwamba Mathayo na Luka walitumia proto-Marko, au Ur-Markus, alama ya asili, ambayo baadaye ilihaririwa katika Marko ya kisasa. Naam, tunaongeza nadharia kadhaa zaidi hapa. Kwenye hii, maendeleo ya nadharia ya hati mbili inayoitwa nadharia ya hati nne yalipendekezwa na BH Streeter, mapema katika karne ya 20, kimsingi ilisema, kweli, kuna hati mbili zaidi zilizotumika kama vyanzo.

Mbali na Marko na Q hapa juu, Mathayo alikuwa na chanzo chake kilichoandikwa, ambacho Streeter alikiita M, na Luka alikuwa na chanzo chake kilichoandikwa, ambacho Streeter alikiita L, na kwa hivyo una hati nne za chanzo, lakini kila moja ya Mathayo na Luka, kila moja ilitumia tatu tu kati ya hizo. Sio watu wengi wanaokubali mfumo huu maalum, lakini maneno M na L, kwa nyenzo za kipekee kwa Mathayo na za kipekee kwa Luka, yamehifadhiwa, na bado utaona hayo yanaonekana katika mijadala ya tatizo la muhtasari. Kwa hivyo, katika mijadala mingi ya matatizo ya muhtasari, M, L, na Q hutumika tu kuwakilisha nyenzo na watu maalum wakijadili, bila kubainisha kama hizi ziliwahi kuwa vyanzo vilivyoandikwa au hata vyanzo kabisa, lakini ni njia tu ya kuweka lebo kwenye nyenzo fulani.

Tutazungumzia kuhusu ukosoaji wa fomu baadaye katika kozi, lakini naweza kuutaja hapa kwa sababu ukosoaji wa fomu unaonekana kama mchanganyiko wa nadharia ya mapokeo ya mdomo ya Westcott na Alfred na nadharia ya hati mbili. Kwa hivyo, ungekuwa na Marko na Luka hapa chini kama hati za mwisho, na juu yao, samahani, Mathayo na Luka, hapa chini, na juu yao, Marko na Q, lakini juu ya hapo, wingu kubwa la mapokeo ya mdomo. Na je, hawakupata yote au kuyatumia yote, na Mathayo na Luka pia walipata mapokeo hayo pamoja na vyanzo hivi viwili?

Na kimsingi huo ndio mfumo ambao Bolton Lawn na wakosoaji wengine wa fomu huwa wanafanya kazi nao. Wanakubali mfumo wa hati mbili, lakini pia wanakubali

kwamba kulikuwa na mila ya mdomo inayozunguka pia. Naam, hapa kuna majadiliano kidogo kuhusu nadharia hizi mbalimbali.

Kwa mfano, chukua injili ya asili, injili ya awali, au nadharia ya uinjilisti . Ina faida kadhaa. Inaelezea kufanana kwa njia ya asili.

Zinatoka kwenye chanzo kimoja. Lessing na Eichhorn walipendekeza kwamba chanzo hiki kilikuwa injili iliyoandikwa kwa Kiaramu na kwamba injili hii ya Kiaramu haikuwa ya asili. Ilihifadhiwa kwa sababu watu wachache waliizungumza baada ya Kiaramu kuisha kanisani, ambayo ni baada ya 100 BK , kwa hivyo haikunakiliwa.

Mwelekeo huu unaonekana katika historia. Nyaraka katika lugha ya kigeni kwa ujumla hazinakiliwa ikiwa lugha hiyo haijulikani, hasa ikiwa tafsiri tayari inapatikana. Kwa mfano, Kiebrania na Kigiriki zilipotea katika kanisa la Magharibi kwa karne nyingi wakati wa Enzi za Kati.

Matatizo na nadharia ya Ur-Evangelium. Hatuna ushahidi wa moja kwa moja au usio wa moja kwa moja kwa hati kama hiyo, kwani hakuna mtu anayezungumzia hati kama hiyo zamani na kadhalika, na hatuna vipande vyake vyovyote. Kama ingekuwa Mathayo ya Kiaramu, kama wengine walivyopendekeza, basi swali lingekuwa, kwa nini ni tofauti sana na Mathayo ya Kigiriki? Kwa sababu bado unapaswa kuelezea mahali ambapo vitu vya Luka vilitoka, na inadaiwa vilitokana na hili.

Kwa nini waandishi walitumia chanzo hiki kwa njia ya kipekee hivyo? Wakati mwingine, wananukuu moja kwa moja; wakati mwingine, hufanya mabadiliko ya maana na maneno na hata kubadilisha mpangilio mara kwa mara. Na kisha kuna tatizo kwamba Kiaramu, kwa namna fulani, hakikuisha kanisani. Kilibadilika polepole hadi kile tunachokiita Kisiria, na kuna kanisa la Kisiria hata leo.

Kwa hivyo, hii ingefanya kazi vizuri zaidi, nadhani, kama ingekuwa Mwebrania, ambaye alikufa kutoka kwa kanisa la kwanza. Lakini hiyo inaonyesha tu matatizo mbalimbali hapo. Tunawezaje kuelezea nyenzo ambazo ni za kipekee kwa kila injili, hasa ikiwa ina tofauti dhahiri, ikiwa kuna chanzo kimoja tu? Na ikiwa injili ni muhtasari kutoka kwake, kwa nini Marko alipata kutoa nyenzo sawa na katika Mathayo na Luka? Aina hiyo ya matatizo hutokea.

Kwa hivyo, nadharia ya Or Evangelium inaelezea kufanana vizuri lakini haielezi tofauti hizo vizuri sana. Nadharia ya utegemezi mfululizo, faida, inadai tuna hati zote za asili, kwa hivyo hakuna haja ya kudhani hati zilizopotea. Au injili za awali au kitu kama hicho.

Matatizo: ni nani aliyekopa kutoka kwa nani? Wasomi tofauti wameweza kutoa aina fulani ya kesi kwa kila moja ya maagizo matatu, na sehemu ya sababu ya hili ni kwamba waandishi hufupisha, na kwa kweli, hilo lilikuwa jambo la kawaida sana

katika nyakati za kale la kutengeneza matoleo mafupi ya kazi ndefu kwa sababu papyrus ilikuwa ghali, ngozi ya ngozi ilikuwa ghali zaidi, waandishi walikuwa wafanyakazi stadi, kwa hivyo ilibidi ulipe pesa nyingi ili mtu awe nakili kitu. Kwa hivyo, mikusanyiko mbalimbali ya historia na vitu mbalimbali mara nyingi ilitengenezwa zamani. Na bila shaka, wakati mwingine watu watapanua kitu.

Kwa hivyo, kitu kifupi kinaweza kuwa mkunjo, lakini kitu kirefu kinaweza kuwa upanuzi. Kwa hivyo, hatujui kama waandishi walipanua masimulizi ya chanzo au kuyafupisha. Tofauti za maneno zilijitokezaje? Kwa nini waandishi walihisi huru kufanya mabadiliko katika vyanzo vyao ikiwa walijua tu injili zilizovuviwa zilizo mbele yao? Je, nyenzo hizo zinatoka wapi katika injili za baadaye ambazo hazipo katika injili za awali, hasa wakati zinaonekana kutolingana kwa njia fulani? Maelezo ya Robert Gundry kuhusu Mathayo yana mtazamo sawa.

Inasema kwamba Mathayo alikuwa na Marko na Q na kwamba Mathayo alibadilisha hadithi ya Mchungaji, ambayo inaonekana wakati huo ilikuwa katika Q, kuwa hadithi ya Wiseman kwa kutumia mtindo wa midrash. Hilo linaonekana kuwa shinikizo kubwa kwenye msukumo, inaonekana kwangu. Naam, hilo ni mafanikio ya nadharia za utegemezi.

Nadharia ya vipande, vipande vilivyoandikwa. Naam, faida, Luka 1.1 inatuambia kwamba kulikuwa na nyenzo nyingi zilizoandikwa. Wengi wamejaribu kuandika mahesabu, na kadhalika.

Bila shaka, haya yanahitaji kuwa vipande vipande. Huenda yalikusudia kuyaandika kama maelezo kamili wawezavyo. Schleiermacher aliona kwamba injili zinaonekana kama mfululizo wa hadithi, na kuna mifano michache tu ya uhusiano kati ya hadithi hizi.

Kwa mfano, Yesu anafanya matukio kadhaa, moja baada ya jingine, siku hiyo hiyo, lakini kwa ujumla, huna aina hiyo ya uhusiano. Na inaonekana, kulikuwa na vyanzo mbalimbali. Tunamwona Luka akihama kutoka mtindo wa Kisemiti katika Luka 1:2 hadi mtindo wa Kiyunani katika Luka 1:2. Katika sehemu iliyobaki ya injili yake, hii ina maana kwamba alikuwa na chanzo tofauti cha Luka 1:2, ambacho tungependekeza labda kilitoka kwa Maria.

Matatizo Schleiermacher na Bultmann, baada yake, hupunguza uaminifu wa vipande hivyo hadi kufikia hatua ambapo hatuwezi kujua mpangilio au historia yake. Mtazamo huu una matatizo sawa na ukosoaji wa fomu, ambao tutajadili baadaye. Labda kuna sifa fulani katika mwonekano wa aina ya vipande, yaani, kuna vyanzo vingi, lakini nadhani unahitaji kurekebisha.

Nadharia ya mapokeo ya mdomo, faida, na matukio ya maisha ya Yesu yanawasilishwa kwa mdomo katika huduma ya kwanza ya mitume. Katika makanisa

ya kiinjili, maana ya mapokeo ni hasi, ikimaanisha vizazi vingi vya uhamisho, lakini maana hiyo si muhimu katika neno la Kigiriki linalolingana, ina maana tu kitu kilichokabidhiwa. Na hivyo mapokeo yanaweza kutoka moja kwa moja kutoka kwa mtume ukitaka, badala ya vizazi sita mbali au kitu kama hicho.

Maneno yanayotumika kwa ajili ya mapokeo katika Agano Jipya ni paradidomi, kukabidhi, na paradosi, vifaa vilivyokabidhiwa. Yanaonekana katika Agano Jipya na yanaweza kutafsiriwa kutoka kwa mapokeo, lakini hayana maana ya historia ndefu, yenye mawingu bila chanzo kinachojulikana. Maana ya Kigiriki inarejelea kile ambacho mwalimu humpa mwanafunzi ili kukilinda kwa uangalifu na kukiepuka kutokana na makosa.

Vile vile, katika shule za kirabi, mwanafunzi mzuri alikuwa, kama mmoja wao anavyosema, kama birika lililopakwa plasta, ambalo halikupoteza hata tone la nyenzo zilizohifadhiwa ndani yake. Kama kukabidhiwa kwa kirabi kulirudi kwa Musa kwa uaminifu, kama marabi walivyodai, miaka 2,000 na uhamisho wa 30 au 40 ni jambo moja. Kama mapokeo ya Agano Jipya yanaaminika ndani ya kizazi kimoja, vizazi 30 au chini ya hapo, ni swali lingine kabisa.

Matatizo na mfumo wa mapokeo ya mdomo. Mtazamo huu unaowezekana, ikiwa hatutasisitiza kwamba vyanzo pekee vya Agano Jipya vilikuwa vya mdomo, basi maandishi mafupi yalikuwepo wakati huo, si maandishi mafupi ya kisasa, na yalitumika kurekodi kesi za mahakamani na kadhalika. Wafuasi walioelimika wangeweza kuandika maelezo, kuandika shajara, mambo ya aina hiyo.

Kwa hivyo, inaonekana kwangu kwamba mchanganyiko wa vyanzo vilivyoandikwa na vya mdomo utafanya iwe na maana zaidi. Tutashughulikia mifumo miwili na minne ya hati pamoja. Faida zao kimsingi ni sawa.

Mathayo na Luka wanaonekana kumtegemea Marko kwa kuwa wanafuata maagizo ya Marko mara nyingi. Wakati Mathayo na Luka hawamfuati Marko, hakuna anayemfuata mwingine. Hivyo, tunaweza kuona jinsi Luka na Mathayo walivyoweza kuwa na Marko mbele yao, lakini si injili ya kila mmoja wao.

Yaani, Mathayo hakuwa na Luka, au Luka hakuwa na Mathayo. Kwa nguvu hii, tunaweza kuona ni kwa nini mtazamo huu mahususi unatawala. Hata hivyo, siyo njia pekee ya kuelezea data.

Griesbach alikuwa na maelezo kinyume ya data hiyo, na alielezea tatizo hilo kwa kusema kwamba Marko alikuwa na Mathayo na Luka mbele yake, na Marko aliwafuata Mathayo na Luka pale walipokubaliana, lakini pale walipokataa, alifuata moja au nyingine, sawa? Na unapata matokeo sawa kabisa. Hmm. Karibu mpango wowote wa kukopa unaweza kujadiliwa pande zote mbili.

Rahisi si mara zote huwa mapema kuliko ngumu, na ni vigumu sana kujua ni akaunti gani ilikuwa ya kwanza katika fasihi nyingine pia. Matatizo ya nadharia za hati mbili na nne. Hatuna ushahidi wa hati za usuli Q, au mbaya zaidi, kwa hati nne M na L2.

Hata maoni kuhusu kuwepo kwao hayapo isipokuwa tuchukue Papias kama akimrejelea mmoja wao, Q, lakini kanisa la kwanza lilichukua haya kama akimrejelea Mathayo. Na ingawa tunaweza kudhani kwamba kanisa la kwanza halikujua, walikuwa wakipiga picha gizani tu, na ni busara kabisa kudhani kwamba Papias alikuwa sehemu moja tu ya taarifa zilizotoka kwa mitume na kwamba baba wengine wa kanisa walikuwa na ufikiaji wa sehemu zingine, na kwa hivyo walijua, kwa kweli, kwamba Papias alikuwa akimrejelea Mathayo. Kuna tofauti hizi za maneno kati ya Mathayo na Luka ambazo ni za kipekee ikiwa zinanakili kutoka kwa Marko.

Kwa nini walibadilisha baadhi ya mambo, mara nyingi mambo yasiyo na maana, na kisha kutumia maneno mengine? Kwa nini Luka aliacha sehemu kubwa ya Marko, 6:45 hadi 8.9? Hakuna uhalalishaji rahisi kwa hilo. Tukipendekeza sehemu hii haipo katika Urmarkus, basi tunabuni hati nyingine iliyokosekana. Nadharia za hati mbili na nne, nadhani, ni tatizo maalum kwa wainjilisti, na hilo ndilo hili.

Kwa nini Mathayo mtume alimfuata Marko kwa utumwa kama alivyofanya ikiwa Marko ni mtu wa pili, na Mathayo alikuwa shahidi aliyeshuhudia na alikuwepo mwenyewe? Kwa nini tusitumie maelezo yake mwenyewe badala ya kumbukumbu za Petro? Hata hivyo, tatizo kubwa ni kwamba mtazamo huu, hati mbili na nne, unatupa mbali taarifa zote za kitamaduni, yaani, taarifa zote za kihistoria kuhusu asili ya injili. Mila zote husema kwamba Mathayo iliandikwa kabla ya Marko, na mtazamo huu unabadilisha mpangilio. Naam, hapo ndipo tuko kwenye tatizo la muhtasari.

Nitakupa suluhisho lililopendekezwa. Sikuwapo. Sina mashine za muda.

Tutagundua siku moja, naamini, kwamba Ukristo ni wa kweli. Tutagundua siku moja jinsi jambo zima lilivyofanya kazi. Lakini hivi ndivyo suluhisho langu lililopendekezwa linavyoonekana.

Baada ya kuangalia ushahidi wa ndani na nje, inaonekana kwamba injili ziliandikwa na waandishi wa jadi, Mathayo, Marko, na Luka, ambao labda walitumia vyanzo vya mdomo na maandishi. Ushahidi wa ndani, kwa upande mwingine, unaonyesha kwamba Luka na Mathayo walimfuata Marko kwa njia fulani. Upinzani dhahiri wa hili ni kwamba ushahidi wa nje unasema kwamba Mathayo iliandikwa mapema zaidi na kwamba Luka labda pia iliandikwa kabla ya Marko.

Naam, ninapendekeza mfumo ambapo chanzo cha mdomo cha Marko pia ni chanzo kikuu cha Mathayo na Luka, lakini Mathayo na Luka ziliandikwa kabla ya Marko. Tunawezaje kufanya hivyo? Naam, tuna ushuhuda wa mdomo wa kitume. Tunaweza kufanya hivi kama aina ya mshale unaoshuka katikati.

Na Petro alikuwa mmoja wa wasemaji wakuu wa Mitume, na mitume walikusanyika na kupanga nyenzo zao wakati walipokuwa pamoja, baada ya huduma ya Yesu, ukitaka. Mathayo alitumia ushuhuda huu wa kitume wa mdomo, na aliandika, kama ninavyofikiria, Mathayo wa Kiebrania. Na bila shaka, alitumia kumbukumbu yake mwenyewe, lakini pia alitumia nyenzo zilizotolewa na mitume wengine walipokuwa wakijadili mambo haya pamoja.

Baadaye, hilo linafuatiwa na Mathayo Mgiriki, iwe Mathayo mwenyewe alitafsiri hilo au hatujui. Wakati huo huo, mitume hawazungumzii tu kwa Kiaramu au chochote kile kwa Wayahudi wengine huko Yerusalemu na kadhalika. Wanaanza kuenea hadi kwa Wayahudi wa Kigiriki, na kisha watahama kutoka Israeli na kwenda sehemu zingine. Kwa hivyo, ushuhuda wao wa mdomo pia utaendelezwa kwa Kigiriki, na kwa hivyo inawezekana kwamba Mathayo Mgiriki alitumia ushuhuda wa mdomo wa mitume katika mfumo wa Kigiriki pia.

Wakati huo huo, upande wa pili wa mshale huu mkubwa, una Luka, na Luka yuko Israeli kwa miaka miwili ambayo Paulo yuko gerezani huko Kaisaria, na anazunguka-zunguka, anawahoji watu, anawahoji mitume, anawahoji watu waliokuwa sehemu ya Sabini, anawahoji watu waliokuwa ng'ambo ya Yordani na Perea na waliona miujiza ya Yesu huko, na anaweka nyenzo hii pamoja, na baadhi ya hizo ni ushuhuda wa mitume, na anaweka pamoja injili yake. Na mwisho kabisa, Marko huko Roma amekuwa na Petro alipokuwa akitoa nyenzo hii, na watu wanamwomba aandike kile Petro alichosema, hivyo anaandika. Na kwa hivyo, ingawa anaandika mwisho, anaandika moja kwa moja kutoka kwa mtume mmoja badala ya kutoka kwa uteuzi kama watu wengine walivyokuwa.

Naam, huo ndio mfumo wangu, ukipenda. Kwa njia fulani ni mgumu zaidi kuliko mingine, lakini kwa kweli, hautoi mawazo yoyote kuhusu hati zilizoandikwa kwa undani, ingawa ni wazi kwamba baadhi ya mitume na watu wengine wanaweza kuwa walikuwa na maelezo ya aina moja au nyingine. Kwa hivyo, ninauliza maswali matatu ambayo ninahitaji kujibu katika kuwasilisha mfumo huu kwa ajili ya ukosoaji. La kwanza ni jinsi kufanana kunavyopaswa kuelezewa. Kwanza kabisa, tunapendekeza kwamba Mathayo, Marko, na Luka watumie vyanzo vya mdomo na nyongeza kadhaa zilizoandikwa.

Na kwa hivyo, tutapata nini? Kwanza kabisa, Sinoptiki zote hutegemea maisha ya Kristo katika mfululizo halisi wa matukio katika historia. Kwa hivyo, sehemu ya kufanana kati yao inatokana na ukweli kwamba hawaifanyi. Ni mambo ambayo yalitokea kweli.

Baadhi ya kufanana kunatokana na ukweli kwamba matukio haya yalitokea kweli, lakini jinsi ya kuelezea uteuzi wa kawaida wa matukio fulani kutoka kwa sanaa ya kijeshi au yote? Labda uponyaji 20 uliotawanyika katika injili tatu, ambapo lazima

kulikuwa na mamia au hata maelfu ya uponyaji, n.k. Pili, yote inategemea mahubiri ya mdomo na mafundisho ya mitume. Mitume walipitia huduma yote ya hadharani ya Yesu.

Walihubiri na kufundisha pamoja kwa miaka kadhaa baadaye, na walikuwa wakiwasiliana kwa kiasi fulani baadaye. Bila shaka, mitume walipokuwa pamoja, walizungumzia matukio gani katika huduma ya Yesu yaliyomtambulisha vyema zaidi yeye alikuwa nani, alichofanya, na jinsi bora ya kuwasilisha vitu hivi. Walimu, tunapofundisha mara kwa mara, tunapaswa kufikiria, je, hilo lilienda vizuri kiasi gani? Je, walielewa hili? Ningewezaje kuelezea hilo vizuri zaidi na mambo ya aina hiyo? Na hivyo, Sinoptiki zote hutegemea maisha ya Kristo, ambayo ni mfululizo halisi wa matukio.

Wote walitegemea mahubiri na mafundisho ya mdomo ya mitume, ambapo walikusanyika na kuchagua vifaa ambavyo vingefaa zaidi ukitaka. Tatu, kipaumbele kinachoonekana cha Marko kinaweza kuwa ni matokeo ya ushawishi wa Petro kama msemaji na kiongozi miongoni mwa mitume wakati wa miaka ya mwanzo walipokuwa pamoja Yerusalemu. Kwa hivyo, Marko anahifadhi mafundisho ya mtume mwenye ushawishi mkubwa lakini si chanzo kilichoandikwa cha Mathayo na Luka.

Mahubiri ya Petro, chanzo cha mdomo cha Marko, pia ndiyo chanzo kikuu cha mdomo cha Mathayo na Luka kwa sababu ya ushawishi wa Petro katika kuchagua na kuunda nyenzo zinazounda ushuhuda wa kitume wa Yesu. Na pengine, Petro pia, alishawishiwa na maamuzi yaliyofanywa miongoni mwa mitume ambayo yalikuwa bora na mengineyo. Kwa hivyo, unaelewa hilo likifanya kazi pande zote mbili.

Nne, kufanana kati ya Mathayo na Luka, ambapo Marko hayupo, kile tunachokiita nyenzo za dalili, kunaweza kuwa kutokana na kila mmoja kutumia nyenzo za kufundishia za Yesu. Wale ambao wamesoma Matatizo ya Synoptic wanajua vyema kwamba nyenzo hii katika Mathayo si mara zote huwekwa mahali pamoja na nyenzo hii katika Luka. Mathayo hupanga misemo na hotuba hizi katika vipande huku Luka akizitawanya katika simulizi yake yote.

Baadhi wanapendekeza kwamba Luka anatumia Mathayo, lakini mara nyingi Luka ana hotuba hizi katika muktadha tofauti na Mathayo. Kwa nini Luka angebadilisha muktadha kuwa Mathayo? Mojawapo ya nguvu za kudhani hati ya kidokezo ni kwamba inaelezea sifa hii kwa kuona vidokezo visivyo na muktadha wa simulizi. Mathayo na Luka walichagua misemo yetu kwa kujitegemea na kuiweka katika mambo yao.

Lakini hili bado lina muktadha wa mwandishi wa kubuni katika aina hiyo ya mpango. Inaonekana kwangu, ni bora kusema kwamba Yesu ni mzungumzaji msafiri. Mara nyingi hurudia nyenzo ili Luka na Mathayo waweke vitu tofauti kwa sababu Mathayo



anaripoti tukio moja na Luka lingine kama ilivyoamuliwa na mahojiano ya Luka na kama Mathayo alijua yote ambayo Luka alijua na Luka alijua yote ambayo Mathayo alijua, hatujui.

Kama niko sahihi, simulizi la Perea katika Luka linaonyesha kwamba Luka aliwahoji watu huko Perea. Huenda ikawa Mathayo alilichukulia hilo kuwa la pili au hata hakujua mahali fulani ambapo mambo hayo yalitokea na kadhalika. Misemo kwa kawaida huripotiwa mara moja tu katika injili. Baada ya yote, maandishi yanajaribu kuepuka, waandishi, baada ya yote, wanajaribu kuepuka uchoyo, na wanajaribu kuweka kitabu kifupi.

Kwa hivyo, kwa kuwa utengenezaji wa vitabu ulikuwa ghali sana, pendekezo langu hapa ni kwamba Mathayo alifanya maamuzi hata pale alipojua miktadha kadhaa au kitu kama hicho, akafanya maamuzi, akayaweka katika muktadha mmoja maalum, na Luka anaweza kuwa alifanya vivyo hivyo pia. Basi, wazo hadi sasa ni kwamba matukio halisi katika historia yanaleta kufanana, uteuzi wa matukio ya kuwasilisha ulifanywa kwa sehemu na mchakato wa kikundi kimoja miongoni mwa mitume, na kwamba Yesu ni mzungumzaji wa safari, kwa hivyo nyenzo zake za mdomo zingeweza kupatikana katika miktadha mingi tofauti na katika aina tofauti kidogo. Mimi ni msafiri; vizuri, nilikuwa mhubiri wa safari ukipenda.

Nilipofundisha katika seminari, ningealikwa kuhubiri katika makanisa mbalimbali, na kwa hivyo ningezunguka-zunguka na nilikuwa na mahubiri fulani ambayo nilitumia tena na tena na tena na mahubiri mengine ambayo nilitumia mara moja au mbili na nikaamua sikufanya kazi nzuri juu yake na nikaacha badala ya kujaribu kuyasafisha au kitu kama hicho na bado hakika kama ungekuwa na rekodi za kanda za mahubiri haya tofauti, hayangekuwa neno kwa neno. Kwa hivyo, lakini yangekuwa na mwingiliano fulani ambapo nilikuwa nimeamua njia fulani ya kutoa hadithi au kitu ambacho kilirudiwa kwa karibu sana. Nilitaja mambo mengine mawili chini ya kufanana.

Nambari tano, wanafunzi wa marabi wa Kiyahudi walijifunza mafundisho ya bwana wao kwa kukariri. Labda hii pia ilifanyika katika duru za Kikristo. Kwa kweli, hili ni jambo la kawaida katika duru za kielimu kote ulimwenguni la kukariri.

Ni kama jambo lisilo la kawaida katika nchi za Magharibi lakini limekuwa la kawaida kwa karne nyingi sana. Kuna kufanana kubwa katika maneno, hasa katika mafundisho ya Yesu, kama nilivyosema hapo awali, lakini kufanana katika Injili kuna nguvu zaidi wakati Yesu anapozungumza kuliko wakati wasimulizi wanaposimulia. Sawa, kwa hivyo kufanana kubwa huko kunaonyesha aina fulani ya kukariri.

Huenda ikawa ni kukariri kwa makusudi, au huenda ikawa ni kile tunachokiita kukariri kwa bahati mbaya. Nilijaribu sana mara kadhaa kukariri mistari ya Biblia na sikuwahi kuwa mzuri sana kwa sababu sina kumbukumbu nzuri ya maneno, lakini baada ya kusoma Biblia sasa, labda ninakaribia mara 75 au kitu kama hicho, na kwamba katika

matoleo mengi tofauti, najua mistari kadhaa, sawa? Na jambo la aina hiyo hutokea. Waandishi wa habari za magazeti, wakati ambapo marais walikuwa wakienda kutoka mji hadi mji kwa treni na kutoa hotuba zao, mara nyingi husema kwamba wangeweza kutoa hotuba ya mgombea wa rais mara tano au sita.

Na hivyo ndivyo ilivyotokea. Kuna ulinganifu dhahiri kati ya Yesu na marabi. Wote wawili walikuwa na wanafunzi, wote wawili wakifundishwa kwa mifano, wote wakijadiliwa na wapinzani, na wote wawili waliitwa marabi, sawa? Katika tamaduni za Kigiriki na Kiyahudi, kujifunza kulikuwa hasa kwa kukariri kutoka kwa kusoma kwa mdomo badala ya kusoma vitabu au kuandika maelezo na kadhalika.

Berger Gerhardsson, katika kitabu chake *Memory and Manuscript*, anatupa mjadala wa kina wa aina hii ya nyenzo. Baadhi ya wanafunzi walikuwa na kumbukumbu nzuri na wangeweza kunukuu walimu kama ensaiklopedia. Wengine labda hawakuweza kukumbuka hilo vizuri lakini wangeweza kukumbuka mantiki na hoja vizuri sana, njia tofauti ambazo akili zetu zimeunganishwa na ukuaji wao, nadhani na zinaweza kuwa na sehemu fulani ya kijenetiki ndani yake pia.

Mwishowe, chini ya kufanana, baadhi ya hati au maelezo yanawezekana yalitumika. Luka 1:1-4 inataja wengi walioandika masimulizi, ingawa Luka hatuambii kama alitumia yoyote kati ya maandishi haya au la. Papias anatoa maoni yake kuhusu Marko kwa usahihi lakini si kwa mpangilio labda yanapaswa kueleweka kama maandishi ya Marko wakati wa mahubiri ya Petro, ambayo baadaye aliyapanga katika injili ya mwisho badala ya kitu kingine kana kwamba Marko aliandika injili kwa usahihi lakini si kwa mpangilio.

Kwa hivyo ndivyo kufanana kunavyopaswa kuelezewa, nadhani. Tofauti hizo zinapaswa kuelezewaje? Kumbuka kwamba injili wakati mwingine huwa na matukio na maneno sawa kabisa yaliyokusanywa pamoja na tofauti fulani za kushangaza katika tukio, mpangilio, na maneno. Naam, hebu tuone.

Kwanza kabisa, mafundisho ya Yesu bila shaka yalikuwa ya kurudiarudia kwa kiasi fulani lakini hayakuwa ya kurudiarudia kwani alizungumza na hadhira tofauti. Hii ingewasaidia wanafunzi wake kujifunza mafundisho yake na bado inaweza kuelezea baadhi ya tofauti. Baadhi ya matendo ya Yesu pia yalirudiwa.

Miujiza mingi, bila shaka watu wenye magonjwa ya aina moja, uponyaji wa aina inayofanana sana, injili zenyewe kwa kawaida hazirudii mambo ya aina hiyo. Kwa hivyo kwa kawaida hupati masimulizi manne au matano ya uponyaji wa wenye ukoma au kitu kama hicho. Kuna utakaso mbili wa hekalu ikiwa tutachukua injili kwa uzito.

Kuna samaki wawili wa ajabu wanaovuliwa. Kuna wawili wanaolisha umati, n.k. Kwa hivyo, baadhi ya matendo ya Yesu yalirudiwa.

Tatu, mashahidi tofauti wanaona na kusesitiza vipengele tofauti vya tukio moja. Njia rahisi zaidi ya kuangalia hili ni kwenda kwenye mkutano na ndugu zako, labda, na kujadili mambo yaliyotokea. Na unajua, ulikuwa na umri tofauti kidogo, na kwa hivyo unakumbuka vitu tofauti, lakini unakumbuka vitu sawa, lakini unakumbuka vitu tofauti kuhusu vitu sawa.

Jambo lile lile litatokea katika mkutano wa chuo kikuu: mkutano wa shule ya upili au kitu kama hicho. Kwa hivyo kimsingi, mashahidi tofauti huona na kusesitiza vipengele tofauti vya tukio lile lile.

Nne, kurudiarudia kwa mdomo, hata na mtu yuleyule, mara kwa mara hutoa aina ya tofauti ya maneno inayoonekana hapa. Kufanana kwa kushangaza na tofauti zisizo za kawaida za nyakati na mambo ya aina hiyo. Akili zetu, nadhani, akili za baadhi ya watu, labda hufanya kazi kwa maneno kwa njia ambayo hatimaye unatengeneza mkanda wa aina fulani, lakini zingine hazifanyi kazi kwa njia hiyo.

Na unaweza kuwa na mambo ambayo unayo kwa njia sawa mara mbili na mambo mengine ambayo umeweka kifungu tofauti, au umefanya kitu kama hicho, na unapata matokeo tofauti. Hakuna haja ya kudhani, kwa njia, mnyororo mdogo unaohusishwa katika kesi ya mila za mdomo za kirabi zinazodaiwa kurudi kwa Musa. Lazima ziwe hivyo kwa sababu una miaka 1,500 hivi.

Hata Mathayo akiandika katika miaka ya 40, bado una takriban miaka 10 ya kurudia rudia kwa mdomo kati ya kuandika kwake na kadhalika. Na hiyo inaweza kuwa rudia rudia kwa mdomo na Mathayo. Kufanana kwa kushangaza kunatokana na mitume kuwa pamoja.

Tofauti katika wakati na maneno ni sifa za asili za tofauti za kibinafsi na hata marudio ya mtu binafsi. Waandishi wanazungumza , na wazungumzaji, hata hivyo, wanatuambia kilichotokea. Hawajaribu kufanana katika masimulizi yao.

Tano, inaonekana waandishi wa injili hawakukusudia kila wakati kuwasilisha maneno ya Yesu, ambayo mengi yake hayakuzungumzwa kwa Kigiriki hata hivyo. Wanatuambia kile ambacho Yesu alisema, lakini nakala halisi haingekuwa na maana kwa sababu ya urefu wake. Waandishi wote wa injili walikuwa wakitafuta kuwasiliana kwa upana, si tu kwa matajiri wa tabaka la juu.

Kwa hivyo, tunalinganisha na kitabu cha Josephus 20 cha Mambo ya Kale. Kwa hivyo, walipunguza gharama zao kwa kuchagua na kufupisha matukio na mijadala. Mikunjo ya mafunjo haikuwa mirefu sana, na ilikuwa ghali kiasi.

Ujumbe wa injili ulibanwa kwa mtindo wa vitabu vya wastani na uchumi wa wakati huo. Muhtasari, bila shaka, unaweza kuacha maelezo na bado kuwa sahihi. Sita, labda, waandishi wa injili hawakujua kila kitu kinachojulikana na mwingine.

Walikuwa na masharti yao ya mitaala na utafiti wao wenyewe. Huenda jambo fulani lilitokea wakati mtume fulani hakuwepo, au huenda halikumbuki. Na mwishowe, chini ya tofauti, wainjilisti hawakutumia kila kitu walichokijua.

Kumbuka Yohana 21:25, lakini badala yake walichagua, kama Yohana mwenyewe anavyosema sura moja mapema, Yohana 20, 30, na 31 walichagua nyenzo zao ili kuweka masimulizi yao ndani ya mipaka na kutoa msisitizo waliokusudia. Kufupisha simulizi kwa kujumlisha na kutokuwa na uhakika hufanya hadithi iwe ya kuchosha. Ni bora kuhifadhi mazungumzo kwa undani halisi, hata kama inamaanisha uteuzi wa matukio machache tu au sentensi muhimu za mahubiri ili kudumisha uwazi.

Kumbuka matumizi ya sauti za watangazaji wa habari wa televisheni ya kisasa. Kwa hivyo, unaelezeaje kufanana? Unaelezeaje tofauti hizo? Tatu, hii inaendanaje na msukumo? Ikiwa kweli Biblia ni neno la Mungu lililovuviwa, n.k., haya yote yanaendanaje na hilo? Naam, hebu tuone. Kwanza kabisa, msukumo hauhitaji imla.

Inaruhusu mtindo wa mwandishi kujitokeza bila kupoteza ukweli. Mungu amefanya vizuri zaidi kuliko kuandika mara kwa mara. Sawa, aliandika amri kwa kidole chake mwenyewe, chochote kinachohusika, kwenye jiwe, ukipenda.

Na hakika Mungu aliwaamuru baadhi ya manabii mambo fulani, n.k. Lakini msukumo, yaani, kwamba maandiko yanaaminika kikamilifu kama yanavyofundishwa katika sehemu nyingi, labda pia yanawahusisha wasimulizi wanaochagua matukio, na wasimulizi wa Samweli na Wafalme na Mambo ya Nyakati hutaja vyanzo wanavyotumia na kuviweka pamoja, n.k. Msukumo hauondoi imla fulani, lakini msukumo unaendana na lugha ya takriban, kama vile nambari za duara.

Inaendana na muhtasari. Inaendana na mpangilio usio wa mpangilio wa matukio, mada, au kitu kama hicho, mradi tu mwandishi hakubali mpangilio wa matukio kisha hafanyi hivyo ukipenda. Bila shaka, haiendani na utata au kosa dhahiri la mpangilio wa matukio.

Muhtasari, bila shaka, unaweza kuonekana kupotosha ikiwa unajaribu kutoa hoja kutoka kwenye hadithi ambazo mwandishi hatoi. Na hilo linakukumbusha kwamba mkosoaji, mtoa maoni, mhakiki, n.k., anaweza kupata utata katika kitu ambacho mtu huyo hajipingi mwenyewe.

Tunaona hilo wakati wote katika kampeni za uchaguzi. Kwa hivyo hiyo ni sifa ya kawaida tu. Mwandishi anaweza kutumia mpangilio wa kimantiki badala ya mpangilio wa wakati, na hana wajibu wa kukuambia hili waziwazi.

Msukumo unatuhakikishia kwamba masimulizi yanapatana, lakini hautuambii jinsi ya kuyapatanisha. Unatuambia kwamba haya yanaweza kupatana na kwamba tunapaswa kufikiria katika mwelekeo huo, ingawa hiyo haimaanishi kwamba tunahitaji kuhamisha mbingu na dunia ili kuyapatanisha. Huenda tusijue vya kutosha kufanya kazi ipasavyo.

Kwa kawaida, tunaweza kupendekeza uwezekano mbili au tatu au hata uwezekano tano au kumi, lakini hatuna uhakika ni upi sahihi. Mfano ninaoweza kufikiria ni kuoanisha makanusho matatu ya Peter, n.k. Ninamjua mwandishi mmoja anayekuja na makanusho sita ili nyenzo zote zioanishwe, na sidhani kama ni njia sahihi ya kufuata.

Huyo ni Harold Lindsay. Ni Harold Lindsay katika moja ya vitabu vyake. Lakini sikuwa huko nyuma.

Mpango wangu mwenyewe ni kwamba angalau mara ya pili na ya tatu, Petro amewakuta watu kadhaa wakisema, ndio, vipi kuhusu hili, n.k. Kwa hivyo, msimulizi mmoja huchagua mtu mmoja, na mwingine huchagua mwingine. Mwishowe, msukumo ni mafundisho yaliyofunuliwa.

Hatupati msukumo kutoka kwa maandiko kwa kutatua matatizo yote yanayojulikana kwa njia ya kushawishi. Tunaupata kutokana na kile ambacho Biblia inafundisha. Biblia inasema Mungu hawezi kusema uongo kwamba waandishi waliongozwa na kwamba Yesu na mitume na manabii, n.k.

kuyachukulia maandiko kama yasiyo na makosa. Hiyo ndiyo aina ya mwelekeo tunaofuata katika kupata ukosefu wa makosa kutokana na kile ambacho Biblia inafundisha. Kwa hivyo, hatuhitaji kuweza kujibu maswali yote kabla ya kuyakubali, ingawa bado tunapaswa kufanya kazi katika kujibu maswali kama hayo ili kuwasaidia wengine na ili kuimarisha imani yetu kwa Mungu na maneno yake.

Waliberali wana faida hapa , ukitaka kuiita hivyo, kwa kuwa wanaweza kukusanya kutofautiana dhahiri na kisha kudai uwezekano mkubwa kwamba angalau moja ya haya ni kosa la kweli. Lakini mbinu hiyo hiyo inaweza kutumika dhidi ya kutokuwa na dhambi kwa Kristo au dhidi ya wema wa Mungu. Ikiwa Ukristo ni wa kweli, basi Mungu ni mwema, Kristo hana dhambi, na neno lake ni la kuaminika.

Na kumbuka kwamba tukio lolote moja haliwezekani kwani mambo mengine mengi yangeweza kutokea. Tunaweza kusema kwamba maandiko yanatoa ushahidi chanya wa chanzo chake kisicho cha kawaida, na hivyo ndivyo ningefanya. Yanavutia vya kutosha kiasi kwamba usahihi wake wa kihistoria unaweza kujaribiwa. Na tunaweza kusema basi kwamba hatuna udhuru wowote utakaosimama katika hukumu ya kukataa maandiko.

Sawa, hapo ndipo tulipo kwenye tatizo la sinoptiki, na nadhani tutaacha wakati huo. Asante kwa umakini wako.